

Proefschriftbespreking

Vaccineren: vanzelfsprekend of niet?

De ontwikkeling van een monitoringsysteem om de acceptatie van het Rijksvaccinatieprogramma te evalueren

I.A. Harmsen

In Nederland wordt de vaccinatiegraad van het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) gemonitord met behulp van Praeventis (elektronisch vaccinatieregister). Het monitoren van de vaccinatiegraad geeft alleen geen volledig inzicht in de (veranderende) motivatie van ouders om hun kinderen wel of niet te laten vaccineren. Het doel van dit onderzoeksproject is om een monitoringsysteem op te zetten om de acceptatie van het RVP te evalueren onder ouders en consultatiebureau-medewerkers. Om te achterhalen welke componenten onderdeel moeten zijn van het monitoringsysteem, zijn diverse studies uitgevoerd om belangrijke factoren te achterhalen die de intentie en uiteindelijke keuze van ouders om hun kind binnen het RVP te vaccineren beïnvloeden.

Focusgroepen

Door middel van focusgroepstudie (groepsdiscussies) onder ouders wilden we inzicht krijgen in de factoren die van invloed zijn geweest bij de keuze van ouders om hun kinderen al dan niet te laten vaccineren.

Een van de focusgroepen bestond uit ouders die een antroposofisch consultatiebureau (CB) bezochten. Het onderzoek onder deze groep liet zien dat antroposofische ouders niet tegen alle vaccinaties zijn binnen het RVP, dat ze een bewuste en weloverwogen keuze maken en dat ze vaccineren niet als vanzelfsprekend zien. De meeste ouders hadden de BMR (bof, mazelen, rodehond) -vaccinatie geweigerd, omdat ze deze ziektes zien als kinderziektes die belangrijk zijn voor de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling van kinderen. Antroposofische ouders vinden de ziektes niet ernstig en denken dat de kans klein is dat hun kind de infectieziekten krijgt. Ouders gaven aan dat ze de bezoeken aan een antroposofisch CB als positief ervaren: er is meer tijd voor hen en er wordt meer informatie over het RVP gegeven dan op reguliere CB's. Ouders gaven aan nog meer informatie te willen ontvangen over het RVP, met name over de risico's van vaccineren, de componenten van vaccins en over de effectiviteit van de vaccins.

Onderzoek in een focusgroep van ouders met verschillende etnische achtergronden in Nederland liet zien dat deze ouders een positieve houding hebben ten aanzien van het RVP en dat ze het vaccineren van hun kinderen als vanzelfsprekend zien. Het geloof (de Islam) heeft een positieve invloed op de intentie van ouders om hun kind te laten vaccineren, omdat volgens de Islam de bescherming van de gezondheid van kinderen belangrijk is. Deze ouders gaven ook aan dat ze in bepaalde situaties geen CB

bezoeken: bijvoorbeeld als het slecht weer, als ze niet de beschikking hebben over een auto of als het CB te ver weg is van hun huis. Dit laat zien dat er voor deze ouders praktische obstakels kunnen zijn waardoor hun kinderen niet worden gevaccineerd binnen het RVP. Een obstakel is de taalbarrière. Ouders waren niet allemaal in staat om Nederlands te lezen en te spreken. Dit kan ertoe geleid hebben dat deze ouders de uitnodigingsbrief voor deelname aan het RVP niet begrepen hebben.

Een online focusgroepenonderzoek van ouders die hun kinderen gedeeltelijk of helemaal niet hebben laten vaccineren (uitgezonderd van ouders die vanwege religieuze bezwaren hun kind niet laten vaccineren) liet zien dat deze ouders hun keuze baseren op meerdere factoren. Ouders gaven aan dat een gezonde levensstijl het risico op het krijgen van een infectieziekte vermindert en vrezen dat het immuunsysteem van kinderen onvoldoende ontwikkeld is om met vaccins om te gaan. Deze ouders worden afgeschrikt door de mogelijke bijwerkingen en denken dat de infectieziekten niet ernstig zijn en dat de kans klein is dat hun kind een infectieziekte krijgt. De invloed van de sociale omgeving op de keuze van ouders is divers. Sommige ouders gaven aan gesteund te worden door hun sociale omgeving, anderen voelden zich veroordeeld.

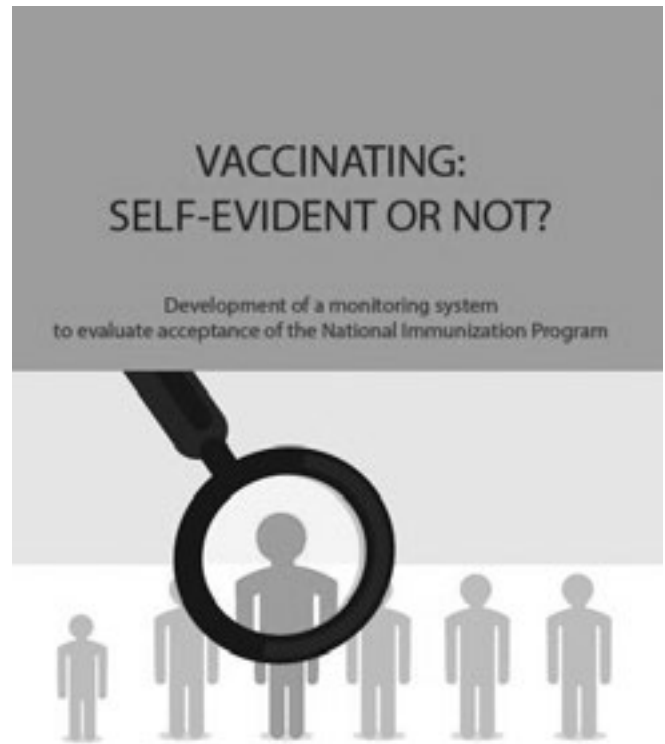
Kwantitatief onderzoek

Om de resultaten uit de focusgroepen te kwantificeren en om inzicht te krijgen in het relatieve belang van de factoren die de intentie tot vaccineren van ouders beïnvloeden hebben we een vragenlijstonderzoek uitgevoerd onder ouders met ten minste 1 kind in de leeftijd van 0 - 3,5 jaar en onder CB-medewerkers.

Vragenlijst ouders

13% Van de respondenten gaf aan dat ze onvoldoende informatie krijgen over het RVP en dat ze graag meer informatie willen, met name over de bijwerkingen van de vaccins. 46% Van de respondenten gaven aan informatie te hebben gezocht, vooral op het internet. Ondanks het feit dat de meeste ouders het internet gebruiken als een bron van informatie, zien ouders de CB-medewerkers als meest betrouwbare bron van RVP-informatie.

Ouders gaven aan positief te staan tegenover het RVP. Dit gegeven speelt ook een belangrijke rol bij de keuze van ouders over wel of niet vaccineren. Overtuigingen ten aanzien vaccinaties zijn belangrijker dan de overtuigingen ten aanzien van ziektes. Communicatie moet daarom meer focussen op de karakteristieken van vaccins dan op die van de ziektes. De morele norm om te vaccineren beïnvloedt de attitude en intentie positief. De spijt achteraf die ouders denken te krijgen als ze hun kind niet laten vaccineren en hun vertrouwen in het RVP spelen ook een belangrijke rol in de intentie tot vaccineren. De meeste ouders (81%) vinden het vaccineren van hun kind binnen het RVP vanzelfsprekend en 83% denkt er niet uitvoerig over na. Deze resultaten laten zien dat interventies om vaccinatie deelname te promoten moeten focussen op bovengenoemde factoren.

Irene A. Harmsen

Vragenlijst CB-medewerkers

Met de vragenlijst voor CB-medewerkers wilden we inzicht krijgen in hun attitude en ervaring binnen het RVP. CB-medewerkers staan positief tegenover het RVP en zijn tevreden met de huidige organisatie van het RVP. Daarnaast zijn ze in staat om verschillende groepen kritische ouders, zoals hoog opgeleide ouders en antroposofische ouders, te herkennen. Sommige CB-medewerkers vermijden een discussie met ouders over het RVP, meestal door een gebrek aan tijd. CB-medewerkers geven 1 tot 2 minuten of 2 tot 5 minuten voorlichting over het RVP per consult. Als ze informatie geven over het RVP gaat dit met name over mogelijke bijwerkingen na vaccinaties en het RVP-schema. Ze geven aan in staat te zijn om te communiceren met (kritische) ouders over het RVP, maar willen desondanks hier beter in opgeleid worden.

Vaccinating: self-evident or not? Development of a monitoring system to evaluate acceptance of the National Immunization Program

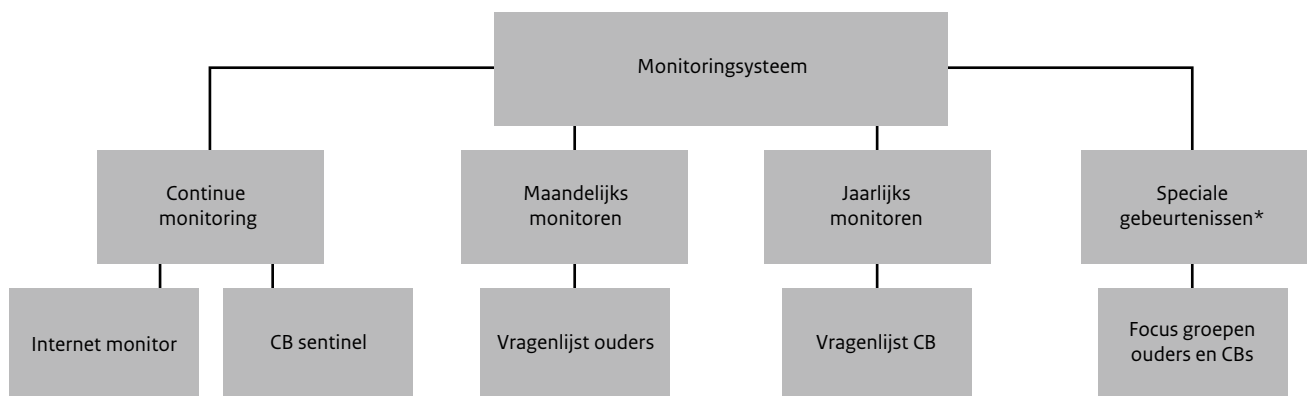
Irene A. Harmsen

Universiteit Maastricht / RIVM

ISBN-nummer 978-90-5335-901-3

<http://pub.maastrichtuniversity.nl/072c7383-8a0a-4d67-87cb-615c3217b5f5>

Daarom moeten effectieve opleidingsprogramma's worden opgezet voor CB-medewerkers over hoe te communiceren met (kritische) ouders.

*Special gebeurtenis= onrust in (sociale) media of op CB, introductie nieuw vaccin, verandering binnen RVP

Figuur 1 Monitoringsysteem om de acceptatie van het RVP te evalueren

Vaccinatieberichten op het internet

De vaccinatieberichten die mensen delen op het internet tijdens de uitbraak van mazelen in Nederland zijn geanalyseerd. Drie grote pieken waren te zien in het aantal twitterberichten, socialmediaberichten en onlinenieuwsartikelen. Deze pieken kunnen verklaard worden door de bekendmaking van het RIVM van de mazelenepidemie, uitspraken van Nederlandse politici en het overliden van een meisje door mazelen. De inhoud van de berichten was met name gefocust op het informeren van het publiek over het aantal mazelenpatiënten. De toonzetting van de berichten was frustratie over gereformeerde ouders die hun kinderen niet lieten vaccineren. Twitter werd met name gebruikt om informatie te verspreiden, maar ook om meningen te delen. Daardoor kan de inhoud van deze berichten worden gebruikt als maatstaf voor publieke interesses en zorgen.

Conclusie

Op basis van het onderzoek bevelen we een monitoringsysteem aan om de acceptatie van het RVP te evalueren. Het monitoring-systeem zou moeten bestaan uit verschillende onderdelen (Figuur 1):

- focusgroepen onder ouders en CB-medewerkers (alleen als er veranderingen zijn of onrust is binnen het RVP);
- een maandelijks vragenlijst voor ouders, om inzicht te krijgen in de factoren die de keuze tot vaccineren beïnvloeden;
- een jaarlijkse vragenlijst voor CB-medewerkers om inzicht te krijgen in de ervaring en attitude ten aanzien van het RVP;
- CB's als peilstations laten functioneren;
- gebruiken van een internetmonitor.

Aanbevelingen

- De meeste ouders vinden het vaccineren van hun kind binnen het RVP vanzelfsprekend en denken er niet uitgebreid over na. Hierdoor kunnen ze makkelijk worden beïnvloed door

negatieve berichten. Om deze ouders weerbaarder te maken tegen deze berichten, moeten ze zich bewust zijn van de redenen waarom ze ervoor gekozen hebben om hun kind te laten vaccineren. Ouders zouden een weloverwogen keuze moeten kunnen maken, wat betekent dat ze geïnformeerd moeten worden door het RIVM en de CB-medewerkers over de voor- en nadelen van vaccineren.

- De positieve houding van ouders ten aanzien van het RVP kan versterkt worden door door zowel voor- als nadelen te noemen van vaccinatie. Dit heeft een positieve invloed op intentie en geloofwaardigheid. Deze techniek wordt inoculatie genoemd.
- Omdat verschillende factoren de keuze van ouders beïnvloeden, zal de informatievoorziening naar ouders op maat moeten worden ontwikkeld, zodat elke ouder RVP-informatie ontvangt die aansluit op de belangrijkste factoren die hun keuze tot vaccineren beïnvloedt (*tailored* communicatie).
- Vertrouwen is een belangrijke factor in de keuze voor vaccinatie en moet hoog blijven. De mate van vertrouwen kan in positieve zin worden beïnvloed door te luisteren naar het publiek en hun behoeftes waardoor zorgen over vaccinaties worden begrepen. Er moet open en helder worden gecommuniceerd en het RIVM moet transparant zijn over hoe keuzes binnen het RVP worden gemaakt.
- Tot slot moet een training worden opgezet voor CB-medewerkers over hoe ze het beste ouders kunnen informeren over de voor- en nadelen van vaccinatie, hoe ze de houding van ouders het beste kunnen versterken en hoe ze getailorde informatie moeten geven en de informatiebehoefte van ouders kunnen vervullen.

Auteur

I.A. Harmsen, GGD Amsterdam

Correspondentie

iharmsen@ggd.amsterdam.nl